

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014».
– Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр.
(қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, 2014

ЖАДЫНЫ ЗЕРТТЕУДЕГІ ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ БАҒЫТТАР

Райымбаева М.

raiymbayeva@mail.ru

Әлеуметтік Ғылымдар Факультеті Әлеуметтану кафедрасының 3 – курс студенті

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Астана Қазақстан

Ғылыми жетекші – Смағамбет Б.Ж., ә.ғ.к., доцент

Қазақстандық әлеуметтануда зерттелмеген құбылыстардың бірі - әлеуметтік жады концептісі. Адамзатты жады мәселесі ертеректен қызықтырды. Жады – белгілі бір ақпаратты сақтау қабілеті. Аталмыш мәселе әлеуметтанулық ғылым тұрғысынан үнемі назарда болды. Жады мәселесін ең алғаш қарастыргандардың бірі – ежелгі гректер. Олар жады құдайын тағайындап, оны Мнемозина деп атады. Мнемозина білімді болды. Сол уақытта бәрін білу үшін жадыда сақтау жеткілікті деп есептелді. Жады феноменіне алғаш ғылыми түсінікті Платонның «Теэтет» еңбегінен кездестіреміз:

***Сократ.** Мені түсіну үшін, ішімізде балауыз тақтайша бар деп елестет; ол әр адамда әртүрлі болуы мүмкін.*

***Теэтет.** Елестеттім.*

***Сократ.** Ал енді, оны Мнемозинаның сыйы деп айталық және осы тақтайшаны сезіміміз бен ойымыздың астына салу арқылы оның үстіне көргенімізден, естігенімізден не өзіміз ойдан шығарғанымыздан жүзік таңбасындай таңба саламыз. Осы балауызда қатып қалған таңбаны суреті сақталып тұрғанына есте сақтаймыз және білеміз. Ал ол өшіріліп қалғанда не жаңа таңбаға орын қалмаған кезде ұмытып, одан әрі білмейміз [1, 251 бет].*

Платон жадыны саналы және саналы емес білімдерді сақтайтын орын ретінде түсінген. Жады мәселесімен Платонның шәкірті Аристотель де айналысты. Осы мәселеге байланысты «Жады және еске түсіру» атты трактатын арнады. Бұл еңбегінде ол жады және еске түсіру деп нені түсінеміз, оның себептері не және ол жанымыздың қай бөлігіне жатады, жады уақытпен қалай байланысты, әр түрлі адамдарда ақпараттарды сақтау қабілетінің саналуандығы немен байланысты деген сұрақтарға жауап береді. Автор өзінің еңбегінде жады мен еске түсіру арасындағы айырмашылықты көрсетеді. Ол жадыны айналадағы шындықты сол күйінде қабылдап, оны ұзақ мерзімге сақтай алатын сезім ретінде қарастырса, еске түсіруді, қабылдаудың жоғалып кеткен фрагменттерін қалпына келтіруге мақсатталған әрекет ретінде түсінген. Еске түсіру белгілі бір сыртқы факторлардың әсерінен туындайды және дәл сол сыртқы фактордың ерекшелігі өткеннің бейнесін қайта еске түсіруге көмектеседі. Еске түсіру ол жадының оралуы немесе жадыны иемдену емес. Адам бірінші рет бір нәрсені білген кезде, ол өзіне ешқандай жадыны қайтармайды (себебі оны білгенге дейін, адамда ешқандай жады болмаған), иемденбейді де [2, 161-168 беттер]. Бұл жерде Аристотель тұжырымдамасымен келісуге болады, себебі белгілі бір зат, уақыт кеңістігінде әлеуметтік немесе тарихи жадыны тасымалдаушы құрал ретінде қолданылуы мүмкін.

Орта ғасырда жады мәселесіне деген қызығушылық қайта туындайды. Аврелий Августин «жады - әлем бейнесі мен қобалжулар секілді елестер сақталатын адам жанының мүмкіндігі» деп анықтама берген[3, 278 бет].

Жаңа дәуірдегі философияда алғашқы рет Т.Гоббс пен Дж.Локк жады мәселесін ғылыми білім аспектісінде қарастырды. Дж.Локк адам санасының қалыптасуындағы жадының рөлін қарастыруға тырысқан. Локк бойынша, сана уақыттың түрлі кезеңіндегі сананың өзімен сәйкес келу негізінде жүзеге асырылатын, яғни жадының көмегімен, өзіне қатысты сәйкес түрінде ғана болуы мүмкін [4, 78 бет]. Оның ойынша, жады адамға ұзақ уақыт аралығында өзінің бұрынғы қалпында қалғанын ұғынуға көмектеседі. Уақыттың қысқа кезеңіне қатысты әрбір нақты еске түсіруде, адам өзін тануы мүмкін, сәйкесінше бұл еске

түсіру кезеңдерінің жиынтығы, адам санасының байланысқан және бөлінбеген әрекетін құрайды.

XX ғ. ірі философтарының бірі, философия өмірі мен интуитивизмнің өкілі А.Бергсонның ойынша, «жады – өткеннің бейнесі». «Жады қабылдаудың бөлінбес бөлігі, ол өзінде өткен мен қазіргіні иемденеді». Жады өткенге оралудан емес, өткеннің болашаққа қозғалысынан тұрады, ал өткен кезең, Бергсонның ойынша, екі түрлі формада сақталады: «қозғалу механизмі формасында және тәуелсіз еске түсіру түрінде». Осылайша, Бергсон жадының екі формасын көрсетеді, біріншісі – «біздің күнделікті өміріміздің дамуына байланысты барлық оқиғаларды еске түсіру – үлгі түрінде тіркейді; ол ешқандай нақтылықты жіберіп алмайды және әр фактіге, әр қылыққа өз орны мен өз уақытын бөледі. Оның көмегімен бастан кешкен қабылдауды саналы немесе интеллектуалды тануға мүмкіндік туады». Екінші жады – «қазіргі таңда орналасқан және тек болашақты көздейтін, әрекетке ұмтылыс. Өткеннен ол тек өткен әрекеттердің жиынтығын білдіретін, саналы үйлесімді қимылдарды ғана сақтайды; ол бұл әрекеттерді онымен байланысты еске түсіру – үлгі түрінде сақтамайды». Біреуі елестететін, екіншісі қайталайтын жадының бұл екі түрінен, екіншісі біріншісін алмастыра алады және кейде оның иллюзиясын құрай алады. Жадыны осы екі формасының біріншісі табиғатпен сәйкес – ми әрекетімен байланысты дене дағдыларына бағдарланған, ал екінші жады елестейді, шындықтан оқшауланған, армандау мен қиялдау қасиетіне ие. Өмірдегі барлық оқиғалар жады арқылы «еске түсіру – үлгі» түрінде көрініс береді. Жады үлгісі – рух қасиеті мен өткеннің көрінісі. Еске түсірудің басым бөлігі енді қайталанбайтын өткен оқиғалармен байланысты. Дәл осы жадының екінші түрін А.Бергсон жады деп атады. Оны мына сөздерінен байқаймыз: «үнемі басталып жатқан осы шақта әрекет ететін бірінші жадыға қарағанда, ол әр оқиғаға өз орнын табу арқылы біздің күйімізді санамен байланысты сақтап отырады» [5, 230 бет].

XIX ғасырда әлеуметтану ғылымының пайда болуы мен дамуына байланысты, жады мәселесін зерттелуінің жаңа әдістері пайда бола бастайды. Ендігі жерде жады, әлеуметтік құбылыс түрінде және ұжымдық сана тұрғысынан зерттеле бастайды. Бұл жерде, әлеуметтану ғылымында жады мәселесін зерттеуде, француз мектебінің орны ерекше. Дәл осы мектептің өкілдері жадыны әлеуметтік құбылыс ретінде зерттелуінің негізін қалаған, атап айтсақ, француз әлеуметтанулық мектебінің классигі Э.Дюркгейм, әлеуметтануда жады мәселесін зерттелуінің негізін салса, оның шәкірті Морис Хальбвакс, Э. Дюркгеймнің жады туралы концептілерін ары қарай жалғастырып дамытқан, ол бұл мәселені жаңа деңгейге жеткізген [6]. Сонымен қатар М. Хальбвакс ғылыми айналымға алғашқы рет «әлеуметтік жады» түсінігін енгізген. М.Хальбвакс өзінің «Жадының әлеуметтік шеңбері» атты еңбектің авторы ретінде танымал. Бұл кітап – жадының әлеуметтанулық зерттелуіне негіз салды, оның негізінде соңғы 80-жылдары жады мәселесі бойынша жаңа бағыттар ойлап табылды. XX ғ. 20-жылдары М. Хальбакс адамдардың түрлі қауымдастықтарын бірегейлендіретін құрал ретінде ұжымдық жады феноменінің бар екен деген тезисті дәлелдейді.

М. Хальбакстің жады табиғаты жайлы негізгі көзқарастарын қарастырып көрейік. Оның ойынша, адам екі жолмен еске түсіре алады: 1. Еске түсіру жеке көзқарасы арқылы анықталатын белгілі бір адам айналасында пайда болады. 2. Еске түсіру ірі немесе шағын қауымдастықтарға таралады, оның бейнесіне айналады [7, 73 бет]. Осылайша, индивидке екі түрлі жады тән: жеке және ұжымдық. Бұл екі жады бір-бірімен байланысты болады. Жеке жады ұжымдық жадыға сүйене отырып кейбір жайттарды нақтылап, еске түсіретін болса, ұжымдық жады жеке жады айналасында шоғырланады, бірақ өз жолымен дамиды.

Жады мәселесі сонымен бірге тағы бір әлеуметтанулық теориялық-әдіснамалық бағыт – феноменология негізінде зерттелген. Оның негізін салушылардың бірі – Э. Гуссерль. Оның концептісінде жадыны конструктілеу пәні – сананың үздіксіз уақыт ағынының жеке бөлігі ретінде еске түсіру болып табылады. Бұл ағынға үңіле отырып, жадының танымдық әрекеттің ерекше түрі екенін байқаймыз. Автор бойынша, еске түсіру - уақыт ағынында екі тіркелген нүктелерді тудыртады – еске түсіру сүйенетін нүкте және еске түсіру шығатын нүкте. Салыстырмалы түрде бұларды «дейін» және «кейін» категориялары деп атауға

болады. Үздіксіз уақыт ағыны кезектегі еске түсіру актісінен бөлек сәттерді алады. Сананың еске түсіру актісі ретінде өз-өзіне хабарласуы қандай заңдылыққа бағынатын түсіндіру кезінде, Гуссерль оны уақыт сезімі және еске түсіруге қажеттілікті өзі анықтау тән, санаға «априорлы шынайылықты» енгізе түсіндіреді [8, 75 бет].

Жады кездейсоқ импульстік әрекеттерге бағынышты және санасыз түрде әрекет ететін сезімнің маңызды түрі ретінде көрініс табады, ал еске түсіру болса, әрқашан нақты және өткеннің бөлек фрагменттеріне бағытталған, оған деген қажеттілікті сана тудырады. Жады мен еске түсіру туралы басқаша айтар болсақ, Гуссерль олардың айырмашылық критерийлерін сананың өткенге жүгінуінің саналы және санасыз тұрғысынан көрсетеді, ал ол өз кезегінде айқын қарама-қарсылыққа алып келеді – жағдайға байланысты еске түсіру конструктілеу процесі ретінде немесе оның нәтижесі ретінде көрініс табуы мүмкін.

Жады мәселесін зерттеген феноменология бағытының тағы бір өкілі - А. Шюц. Оның ұсынған концептісі, түрлі әлеуметтік топтардың өздерінің әлемге көзқарастарының субъективті призмалары негізінде объективті объектілер мен құбылыстарды интерпретациялайтынын, әлеуметтік шындықтың субъективті конструктіленген бейнесінің сәйкес келмеуі қандай мүмкін әлеуметтік әрекеттер мен шиеленістерге алып келетінін зерттеуге мүмкіндік береді.

Феноменология парадигмасы аясында зерттеу пәні болып рефлексиялаушы индивид, оның жеке өмірлік тәжірибесі, оның күнделікті өмірі және қоғам туралы «білім» болып табылатынның барлығы саналады, яғни адамның «шындық» ретінде «білетінінің» барлығы. А. Шюц әлеуметтік шындыққа мынадай анықтама берді: «мен әлеуметтік шындық ретінде, өздеріне ұқсас адамдар арасында өз өмірімен өмір сүретін және олармен түрлі интеракциялық байланыстармен байланысқан күнделікті адамдар саналарының тәжірибесі ретінде социомәдени әлемнің ішіндегі барлық объектілер мен оқиғалардың жиынтығын түсінемін». Бұл – «мәдени объектілер мен әлеуметтік институттар әлемі, сол әлемде барлығымыз туылдық, оның ішінде біз тірек нүктесін табу керекпіз және онымен қарым-қатынас орнату керекпіз». Біртіндеп қарым-қатынас нәтижесінде қоғам мүшелерімен қатар басқалар тарапынан қолдау табатын мәнді мағына білім қоры пайда болады. Бұл жерде мәнді мағына білім қоры, А. Шюц бойынша, *бастапқы конструктілерден* (идеалды типтер) – күнделікті әлеуметтік шынайылықтың интерпретациясынан тұрады.

Ғалымның ойынша, дәл осы бастапқы конструктілер, күнделікті өмірдегі практикалық міндеттерді орындау үшін аса маңызды болып келеді. Сонымен бірге А. Шюцтің ойынша, мәнді мағына білім қоры бір рет және мәңгілікке берілмейді, өзгермейтін нәрсе емес. Керісінше, мәнді мағына білім қоры интеракция процесі кезінде үнемі өзгеріп отырады. А. Шюц әр индивидтің әлемді өзінше интерпретациялайтыны, оның бейнесін өзіне тән қабылдайтынын мойындайды, бірақ қарапайым сана қоры бізге басқалардың әрекетін түсінуге көмектеседі.

Осылайша, феноменологиялық парадигмада жады, индивидтің коммуникациялық процесс кезінде жинақталатын өмірлік тәжірибе, қарапайым сана түрінде кездеседі. А. Шюц бойынша, әлеуметтік жады – адамның оны қоршағандармен кездесуі туралы жадысы, адамдар қатынастарының және индивидуалды әлемдік өмірдік кеңеюінің жағдайы болып табылатын релеванттылықтың сәйкес келуін жүзеге асыратын білім жиынтығы [9].

Жады категориясына өзіндік анықтаманы П.Бурдьенің еңбектерінен табамыз. Ол феноменологияның да, структурализмнің де жетістіктерін біріктіретін интегралды теорияны ойлап тапқан. Ол теориясын «конструктивистік структурализм» немесе «структуралистік конструктивизм» деп атаған.

Әлеуметтік шынайылықты зерттеу үшін П. Бурдье бірден екі әдісті қолдануды ұсынды. Жоғарыда айтып кеткендей, бұл – структуралистік және конструктивистік әдістер. Структуралистік ретінде П. Бурдье субъектілердің еріктері мен саналарынан тәуелсіз және олардың әрекеттері мен талпыныстарын ынталандыра алатын және ұстап тұра алатын, әлеуметтік жүйедегі әлеуметтік құрылымдарды мойындауды түсінген.

Конструктивизм – «бір жағынан габитус ретінде аталатын қабылдау, ойлау, әрекет, жағдай модельдері қатысатын, екінші жағынан әлеуметтік тапты қоса мен негізінен алаң немесе топ деп атайтын әлеуметтік құрылымдар қатысатын социогенезді мақұлдау» [10]. П. Бурдьё бойынша, көрсетілген әдіснамалық әдіс, уақыт пен кеңістіктегі әлеуметтік шынайылықтың біркелкі емес үлестірілуі жағдайында әлеуметтік құбылыстар арасында себеп-салдарлық байланысты орнатуға мүмкіндік береді.

П. Бурдьё структуралистік конструктивизмнің негізі болып табылатын теорема ұсынды: (габитус×капитал)+алаң=практика. Бұл теорема әлеуметтік өмірдің айтарлықтай түрлі факторларының интегралды тіркеу контекстінде әлеуметтік практикалардың қасиеттерін зерттеуге мүмкіндік береді.

Күнделіктіліктің әлеуметтік жадымен байланысы Т.Лукман мен П.Бергердің «Шындықты әлеуметтік конструктілеу» деген еңбегінде қарастырылған. Олардың ойынша, қоғам объективті фактіге ие: «Қоғам – адами өнім. Қоғам – объективті шындық. Адам – әлеуметтік өнім» [11]. Сонымен бірге қоғам, субъективті мағынадағы немесе ұжымдық елес түріндегі білімге ие индивидтердің әрекеттері негізінде құрылады. Қоғам мүшелері оны шындық ретінде қабылдайды. Қатардағы адам, белгілі проблемамен жолықпағанша өзіне не «шындық» және ол не «біледі» деген сұрақтармен қинамайды. Түрлі қоғамдардағы қатардағы адамдар мүлдем ұқсас емес «шындықтарды» өзімен-өзі болу керек секілді қабылдайды. Осыған сүйене, қоғам мен оның институттары қандай болатыны, сол қоғамдағы адамдардың білімдеріне байланысты болады деп айта аламыз. Ғалымдардың айтуынша, әлеуметтік шынайылық, адамдардың әрекеттері барысында олардың нақты субъективті мағыналары негізінде құралады. Осылайша, қоғамның екі жүзді қасиеті объективті фактілікке және адам санасының конструктілеу әрекетіне байланысты. Бұл конструктивистік бағыттың өкілдері өздерінің теорияларында назарларын негізінен индивидке әлеуметтік жадыға қол жеткізуіне көмектесетін механизмдерге аударған.

Әлеуметтік жады мәселесі әлеуметтанулық тұрғыдан зерттелуімен бірге, әлеуметтік-психологиялық тұрғыдан да зерттеле бастады. Бұл бағыттың өкілдерін негізінен әлеуметтану ғылымында психология мәселесімен айналысқан әлеуметтанушылар құрайды. Оларға П.Жане, В.Вунд, У.Джеймс, З.Фрейд, К.Юнг, Э.Фромм секілді ғалымдарды жатқызуға болады. Олар өздерінің еңбектерінде адамдардың бірлесіп өмір сүрулерімен байланысты психологиялық құбылыстарды қарастырған. Олардың ойынша жады әлеуметтік мәнге ие, адамның әлеуметтік өмірінің элементі ретінде анықталады. Олар әлеуметтік рухтың пайда болуында әлеуметтік жадының маңыздылығын көрсеткен. Француз психологы Пьер Жане жадының әлеуметтік сипаты мен оның тіл дамуындағы байланысын көрсеткен. Ол жадыны дағдыларға әкеп соғатын автоматты қайталардан ерекшеленетін ерекше әрекет ретінде қарастырған. Оның ойынша, адамның ерекше әрекеттері жадымен байланысты [12]. З.Фрейд, К.Юнг, ал кейіннен Ж.Лакан мен Э.Фромм ұжымдық санасыздық пен оның актуализациялық мүмкіндіктерін зерттеген.

Э.Фроммның еңбектерінде «әлеуметтік санасыздық» түсінігін кездестіреміз. Э.Фромм бойынша, әлеуметтік санасыздық – қоғамның басым мүшелеріне тән оқшауланған сала. Оқшауланғанның құрамына қоғам өз мүшелерінің санасына жеткізе алмайтын құбылыстар жатады [13]. Ғалым тағы атап өткендей, әр қоғам қандай ойлар мен сезімдерді саналы деңгейге жеткізу керектігін өздері анықтайды. Осылайша, кез келген қоғам ерекше құралдар арқылы адам мен оны қоршаған әлеуметтік шындықты сезіну деңгейін реттеп, анықтай алады. Ал «санасыздық» терминінің өзін Э. Фромм мистификациялық құбылыс ретінде түсінген. Оның айтуынша, «санасыздық» деген зат жоқ. Тек біз ұғынатын және ұғынбайтын уайымдау бар. Әдіске сәйкес оны «санасыздық» деп атаймыз. Ал әлеуметтік сипатына байланысты адам оны қоршаған әлеуметтік әрекеттің көптеген заттарын ұғынбайды. Қоғам өз мүшелері саналарының құрамын реттеумен байланысты механизмдерін түсіндіру кезінде «оқшаулану» терминін пайдаланады. Оқшауланған психологиялық материал жеке емес, сол қоғам мүшелерінің көп бөлігіне тән. «Оқшаулануға» мысал ретінде Э.Фромм миллиондаған немістердің, соның ішінде белгілі саясаткерлер мен генералдардың ұлтшылдардың

хайуандық әрекеттері туралы білмегендерін көрсетеді. Адамдардың байқағылары келмейтін заттарды байқамайтын қасиеттерін ескере отырып, автор, адамдар білгілері келсе біле алатын белгілі бір затты жоққа шығаруы мүмкін деген тұжырымды негіздейді. Бұл «сайланушы ұқыпсыздық» термині ретінде көрсетіледі. Оны Э. Фромм жаңа теориялық категория ретінде енгізген.

Э. Фромм мен З. Фрейд сонымен қатар индивидтің бұқарадағы және бұқараның өзінің әрекетін зерттеген. Бұл бағыттағы жұмыста олар француз әлеуметтанушысы Г. Лебонның жетістіктеріне сүйенген. Г. Лебон алғашқылардың бірі болып жеке индивидтің бұқараға ене «ұжымдық рухты иемденеді», соған байланысты ол әр қайсысын жекеше алғандағы ойға, сезімге және әрекетке қарағанда басқаша ойлайды, сезінеді және әрекет жасайды деген тұжырым жасады. Г. Лебон бұқарада саналы тұлғаның жойылып, санасыз тұлғаның басым, яғни «ұжымдық рухтың» пайда болуы байқалады деген пікірде болды [14, 168 бет].

Ақпараттық жады. Э. Тоффлер жады мәселесін ақпараттық бағыт аясында қарастырған. Ол жадыны басқаларға қол жетімсіз, таза индивидуалды, жеке жады және барлығына ашық ортақ жады, яғни әлеуметтік жады деп бөлген. Оның айтуынша, жеке жады адаммен бірге өмірін тоқтатар болса, әлеуметтік жады өмір сүруін ары қарай жалғастырады. Біздің ақпараттарды сақтау мен оны жалпы жадыдан іздестіру қасиетіміз – адамдардың нәтижелі эволюциялық дамуының сиқыры болып табылады [15, 128 бет]. Э. Тоффлер өркениеттің үш толқынды дамуына сәйкес, жады дамуының үш кезеңін көрсетеді:

Бірінші кезең – жадының тарих, һикая, дәстүрлі практикалық білім мен аңыз формасында жинақталуы және оның балаларына ертегі, өлең, эпостық жырлар мен мысалдар түрінде берілуі.

Екінші толқын өркениеті жаппай білімділіктің таралуымен жады тосқалуын алып тастайды. Мұражайлар, кітапханалар, картотекалар, жадыны сақтаудың жаңа тәсілдері болады.

Үшінші толқын әлеуметтік жадының жаңа сатысына көшеді. Бұл саты адам мәдениетінің жаңа кезеңін білдіретін болады. Біз енді бұрынғымен салыстыра қарағанда, өзіміз туралы толық ақпараттар алатын боламыз. Ертеректе адамдар мен адамдар арасындағы коммуникациялық құралдар дамыса, енді адамдар мен техника арасындағы коммуникация құралдары дамитын болады.

Әр бағыттың өзіне тән зерттеу әдістері бар және олар бір-бірін толықтырып отырады. Алғашқы бағыт болып саналатын құрылымдық бағыттан, соңғы болып есептелетін ақпараттық бағыт аралығында жады мәселесінің бірін бірі толықтырып отыратын жаңа ойлар негізінде қарастырылғанын байқаймыз. Құрылымдық бағыт пен ақпараттық бағыт жадыны жалпы қоғамдық деңгейде зерттеген болса, феноменологиялық бағыт пен әлеуметтік-психологиялық бағыт жеке тұлғалық тұрғыдан зерттеген.

Әлеуметтік жадыны сақтау маңызды. Ол қоғамның адамзат тарихында өз орнын тануға мүмкіндік береді. Біздің ең басты мақсатымыз – әлеуметтік стереотиптерді, стандарттар мен түсініктерді сақтау және дамыту. Себебі, әлеуметтік жадының жойылуы халықтың, ұлттың жойылуына әкеледі. Есін жоғалтқан жеке адам өзіндік «Мен»-ін жоғалтқан сияқты, әлеуметтік жадысын жоғалтқан қоғам өзін тарихтың субъекті ретінде сезінуден қалады.

Қолданылған әдебиеттер

1. Платон. Собрание сочинений. Т. 2. М., 1993.
2. Аристотель. О памяти и припоминании // Вопросы философии. 2004.
3. Августин. Творения, Т.4. О граде Божию. Спб., Киев: Алетея, УЦИММ-Пресс, 1998.
4. Локк Д. Опыт о человеческом разуме // Избранные философские произведения в 2-х томах. М.: Соцэкгиз, 1960.
5. Бергсон А. Материя и память. Исследование об отношении тела к духу. Пер. с фр. СПб., 1911.
6. Дюркгейм Э. <http://vvvvw.psvchology-online.net/gallery/Durkheim.html>

7. М.Хальбвакс. Социальные рамки памяти /Пер. с франц. С.Н.Зенкина. - М.: Новое издательство, 2007. – 348с.
8. Гуссерль Э. Собрание сочинений. Т.1. Феноменология внутреннего сознания времени. М.: Гнозис, 1994, -С. 73.
9. Шюц А. Структура повседневного мышления // Социологические знания, 1988, -№2.
10. Бурдье П. «Социальное пространство и символическая власть» // Начала. М., 1994.
11. Бергер. П., Лукман. Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. М.:Издательство «Медиум», 1992
12. Жане П. «Эволюция памяти и понятие времени», Париж, 1928.
13. Фромм Э. Цитируется по И.Б.Орлова «Введение в социологию исторического знания» ИСПИ РАН. – М.:Наука, 2009
14. Г. Лебон цитируется по Кравченко С.А. Социология: парадигмы через призму социологического воображения. М., 2002.
15. Тоффлер Э. Третья волна. М.: ООО "Фирма "Издательство АСТ", 1999.-325с.

УДК 5В24435В020100

АРМАН БАҚЫТТЫ БОЛУҒА ЖЕТЕЛЕЙДІ

Рахимжанова Бахыт Хазировна

bahyt. rahimzhanova.80@mail.ru

Астана Медицина Университеті АҚ,

философия және социология кафедрасының аға оқытушысы

Өмір – адамға берілген ең жоғарғы құндылық. Әрбір адам үшін өз өмірі өте қымбат. Адам дүниеге келсе, демек ол осы дүниеде бір нәрсе үшін қажет.

Өмір мағынасы – адам «болмысының сыры» қоғамдық дамудың толғағы жеткен міндеттерін шешуге жәрдемдесуде, жеке адамның жан-жақты дамуы үшін алғы шарттар қалыптасатын жасампаздық еңбекте тұжырымдалған. Адам өмірінің осындай формасы ғана объективті мазмұн мен мағынаға ие болады. Кейде адамның болмашы нәрсеге ренжитін, өкінетін кездері де болады, бірақ өмір деген сын емес пе? Сол сыннан өту үшін адам талай рет арпалысып сол өмір атты белесті бағындыра білуі шарт деп ойлаймын. Бұл әлемде тек жеңе білген әрі төзе білеген жан ғана өмір сүре алады. Сол сияқты өмірде «қанағат» деген қасиеттің басты рөл атқаратынын ұмытпаған абзал. «Қолдағы бар алтынның қадірі жоқ» деген бар емес пе? Кейде адам қанағатсыздықтан көп нәрсенің құнын білмейді. Балалықпен адам кейде өз ата-анасының, көптеген баға жетпес бағалы нәрселердің қадіріне жете білмейді. Яғни әрбір адам бұл өмір алдамшы, өтпелі, ағып жатқан өзендей екенін сезінуі керек.

Өз ойымды жазбас бұрын, ең алдымен біздің ата-бабаларымыздың бір керемет сөзі бар ғой: «Амансыз адам қанатсыз құспен тең» деген. Сонымен арман дегеніміз не? Бұл сұраққа әрбір адамның ойы әртүрлі болуы мүмкін. Менің ойымша, арман дегеніміз- ақыл-ойдың шындығы. Яғни, кішкентай бала өссем дейді, қарт жүзге жетсем дейді, ал құстың балапаны ұшсам деп армандайды. Егер ойланып қарасақ армансыз адам болмайды. Біз күнсайын болашақ, нағыз өмір жайлы армандаймыз. Сол арманға жетуді мұрат қыламыз. Арманына адаспаған жетеді, ал адасқан арманына жете алмайды. Арманына ақылды жетеді, ал ақмақ бұл өмірден түңіліп өтеді. Яғни, егер адам арманды алға жетелейтін жарық жұлдыз деп қабылдаса, сол адам адал еңбек етіп, болашақта кездесетін қиындықты мойындамай өз арманын жүзеге асырады.

Адамның басты мақсаты өмірге келген соң бақытты болу деп ойлаймын, ендеше сол бақытқа жету үшін әр адам алдына мақсат қойып, арманның шыңына жету. Сонымен